
Egy nemzetállam születése

A román identitás egyik hagyományos narratívája a román nemzetet kiemeli a balkáni, illetve a környező népek köréből, és egyfajta *grande nation* tulajdonsággal ruházza fel. Hasonlóan a többi „kiválasztott” néphez a román gondolkodási séma szerint a dákok és a rómaiak keveredéséből létrejövő, majd a római visszavonulás után helyben maradó lakosság eleve keresztény, és nem volt szükség megismertetni vele a jézusi tanítást és vallást. Ugyanakkor – tartja a narratíva – e kis újlatin nép a nagy „idegen tengerben” sokszor került szembe a nála sokkal erősebb elnyomókkal (Oszmán Birodalom, Oroszország, Osztrák–Magyar Monarchia), és erejét jóval meghaladó feladatokkal (kereszténység megtartása, a fejedelemségek „kis” egyesülése, Nagy-Románia megalkotása stb.). Ebből következik az a szilárd meggyőződés, mely szerint a román nemzet önmagában is elég erős ellenállni a világnak és a környező fenyegető hatalmaknak. E meggyőződés fontos részét képezte és képezi a román nacionalizmus mitológiájának. Ugyanakkor nem botorság kijelenteni, hogy a román történészeknek jelentős szerepük volt e mitológia fenntartásában, ezáltal az egységes állameszme, majd az azt megtestesítő Nagy-Románia megteremtésében, hiszen történelmileg elsősorban ők legitimálták ezt a XIX. század elejétől elindult folyamatot, mely részben napjainkban is zajlik.

A modern Románia elmúlt másfél évszázados történetének politikai és társadalmi sokkjait görcső alá véve, és a tankönyvek hagyományos kliséinek csapdáit elkerülve igencsak eltérő szempontok nyílnak meg egy figyelmes és mindent átfogó elemzés következtében. Lucian Boia könyveiben ezeket a szempontokat próbálja bemutatni nem akármilyen zavart okozva a nemzeti kommunizmus ideológiai

légkörében szocializált történész társadalomban és a széles olvasóközönségben egyaránt. A román sztártörténész korábban elemzett témáinak – az I. világháború mások szemével, történelem és mítosz a román köztudatban, az 1918-as nagy egyesülés nyertesei és vesztese, Románia mássága, az elmúlt századforduló németorientáltsága, a második világháború előtti és utáni román értelmiség kudarcai és tévelygése – új perspektívába való helyezésével tényként állapítja meg, hogy a balkáni ország modern történelme során (értsd Románia léte óta) mindig más utakat keresett, szomszédjaihoz képest más irányban indult el, gyakran túltaktikázta magát, és legtöbbször, – még ha későn és kerülőkkel is –, de a szerencse segítségével megtalálta sikerének kulcsát, hiszen az elmúlt évszázad a románság százada volt.

A dekonstruktivista történész *Hogyan románosodott el Románia* című művének bevezetőjében a román közbeszéddel ellentétesen, egyenesen meghökkentő módon kijelenti, hogy az ország nem volt mindig teljességében román. Ha a hagyományos etnicista és vallásos szempontokat vesszük alapul, akkor az az igazi román, aki egyben ortodox vallású is. Ergo, az erdélyi románság egy része – akik közt igen elterjedt a görög katolikus (unitus) vallás – ebben a tekintetben nem is számíthat „igazi” románnak. Az ország történelmi tartományai közül a „hegyen túliak” (Erdély és Észak-Bukovina) főleg magyar, majd osztrák és Habsburg vonásokat hordoznak; Dobruzsza a hosszú török fennhatóság miatt iszlám jelleggel bír; Besszarábiában pedig az eloroszosodás folyamata zajlott, mely ma is érezteti hatását. Igaz, a románság mindezen tartományokban relatív többséget alkotott, de a kisebbségek domináns jellege – főleg a magyarság és a németiség esetében – megkérdőjelezhetetlen. Az idegenek hatása a fejedelemségekben is tetten érhető. A középkori oszmán előretörés hatására sok balkáni keresztény – görögök, albánok, szerbek, bolgárok – telepedtek le a Dunától északra. A románság nem nagyon mutatott hajlandóságot a kereskedelem és a kézművesség gyakorlására, ezért az itt új hazát találó idegenek kisajátították ezeket a foglalkozásokat. A városi lakosság összetételében is állandó fluktuáció mutatkozott az évszázadok során, de a Kárpátokon túl is inkább idegenek – örmények, németek, zsidók, bolgárok, görögök, magyarok

– voltak túlsúlyban a nagyobb városokban. A hagyományos román arisztokrácia kimondottan balkáni származású, zömmel görög. Magát Mihai Viteazult (Mihály vajda), a nemzeti egység megszemélyesítőjét is görög anya szülte. Míg Havasalföldön az értelmiségiek és az arisztokrácia körében kizárólag a görög hatás érvényesült, addig Moldvában – párhuzamosan az isztambuli Fener negyedből származó uralkodók és azok családjai és kegyencei letelepedésével – egyre jobban érződik a Galíciából érkező zsidó bevándorlók befolyása.

Mіндеzen idegenek jelenléte a román nemzeti eszme erősödésével terhessé válik, béklyója az egységes nemzetállam létrejöttének. Természetesen az idegen néha „szép”, hiszen az ország civilizációs felzárkózásában szerepet játszik, de túlnépesedése – legyen az „objektív és szükségszerű” – és állandó jelenléte frusztrációt és türelmetlenséget vált ki a többségi nemzetben. Nem is beszélve arról, hogy az „évszázados nemzeti elnyomás” lerázása után a modern román nacionalizmus legitimitást keresve a románságot összekötő vallásos, kulturális-etnikai és vérségi tradicionális kötelékekre hivatkozik, és az egységes nemzetállam megvalósulásában látja „több évszázados” álmait beteljesítve. Ez az „egységes” filozófia uralta és jelenleg is befolyásolja a mindenkori román politikai mentalitást.

Boia opusa három időszakra tagozódik. Ezek: (1) Ó-Románia, (2) Nagy-Románia és (3) a kommunista és a posztkommunista időszak Romániája.

(1) 1859-ben Európa térképén új, kezdetben a Moldva és Havasalföld Egyesült Fejedelemségei nevet viselő államalakulat jelent meg. A krími háborút lezáró béke alapján a két román fejedelemséget a Porta és a nagyhatalmak (Nagy-Britannia, Poroszország, Piemont, Ausztria és a Második Francia Császárság, valamint „deklaratív” módon az Orosz Birodalom) gyámsága alá helyezték. A két fejedelemségben egymástól függetlenül Alexandru Ioan Cuza ezredest választották meg uralkodónak, ezáltal a két állam egyesült.

Cuza 1859. július 12-én aláírta a 276. számú uralkodói rendeletet, mely a Központi Statisztikai és Adminisztratív Iroda létrehozásáról szólt. Az Iroda irányításával 1859–1860 folyamán végzték el Mold-

va és Havasalföld területén az első népszámlálást, mely a lakosság számát életkor, nem, vallás, családi állapot, mesterség, anyanyelv és lakóhely szerint mérte fel. Lucian Boia kötetében csak érintőlegesen említi meg ezeket az adatokat. Inkább az 1899-es, majd az 1912-es népszámlálási adatokat értelmezi. A XIX. század utolsó és a XX. század első népszámlálása szerint Ó-Romániában 5.956.690, illetve 7.234.920 lakos élt. A népszámlálási adatsorok az állampolgárságra és vallásra vonatkoznak, de nem tartalmazzák a nemzetiségi hovatartozást, illetve az anyanyelvvvel kapcsolatos adatokat sem. A szerző megjegyzi, hogy az állampolgárságra vonatkozó statisztikák zavaroktól lehetnek, mert a Dobrudzsában élő török állampolgárok, akik a Porta „elnyomatása” előtt menekültek el, nem feltétlenül muzulmán vallásúak, tehát nem törökök, hanem főleg ortodox arománok, míg a helyben élő, román állampolgárságú lakosság zömmel török. Az arománokéhoz hasonló a helyzet az erdélyi és bukovinai származású románok esetében is, akik a Monarchia állampolgárai a szintén erdélyi görögkeleti szerbekkel és ukránokkal egyetemben. Ezzel ellentétben az erdélyi származású, a hatalom által nem kedvelt és „hitehagyott” görög katolikus egyházhoz tartozó románokat a „katolikusok” kategóriába jegyzik. (Ezáltal nem állapítható meg az Erdélyből elmene-
külték száma.)

Első látásra tehát az ország egységesnek tűnik: 1899-ben a lakosság 92,5 százaléka román állampolgárságú, míg 1912-ben ez az arány 93,47 százalékos (1860-ban 95,2 százalék volt). Tehát léteznek az országban idegen állampolgárok (monarchiabeli, birodalmi német, török), állampolgárság nélküliek (Oroszországból menekült zsidók), valamint jelentős többségben román állampolgárok. Egy részletesebb és figyelmesebb elemzés azonban mást mutat. A statisztikában nem jelennek meg a cigányok, akiknek a száma ebben az időben 250-300 ezerre tehető,¹ hiányzik az 1899-ben 65 ezres katolikus csángó népesség, továbbá a románok közt szerepelt 4500 protestáns, 3500

1 A szerző hivatkozása: Viorel Achim: *Tigani în istoria României* [A cigányok Románia történetében]. Editura Enciclopedică. București, 1998. 104 o. (Magyarul lásd: Viorel Achim: Cigányok a román történelemben. [szerk.: Komoróczy Géza, Benda Gyula, Gyurgyák János.] [Ford.: Török Blanka Csilla.] Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 254 o. ISBN: 963-379-913-9

örmény és 4272 izraelita hitű. Ezáltal a románok részaránya már 85 százalék alá csökken.

Ha a lakóhelyek szerinti megoszlást vesszük figyelembe, akkor határozottan artikulálódik a két eltérő jellegű Románia léte. A különbség az „alól” és „felül” között nemcsak társadalmi és gazdasági, hanem nagyrészt etnikai jellegű. A moldvai városokban a románok részaránya alig valamivel haladja meg az 55 százalékot. Jászvásár (Iași) esetében a román elem 1899-ben 50,7 százalékos, de 1912-re kisebbségbe szorul (42,33 százalék). Hasonló a helyzet a többi moldovai város esetében is. Az „idegen és védelem nélküli” elem főleg zsidó vallású. Havasalföldön a legidegenebb város Brăila, ahol a románok 58,9 százalékban élnek, mellettük a zsidó (19,2 százalék) és a görög (8,7 százalék) a legnépesebb közösség. Bukarest sem kivétel: az egyesülés után fővárossá váló település robbanásszerűen növekedésnek indult (többek közt Jászvásár rovására). 1889-ben az 276 178 lelket számoló összlakosságból 65,54 százaléka román állampolgárságú, míg 1910-ben ez a szám 341 321-re nőtt (70,1 százalék). Az idegenek közül legszámosabbak a Monarchia állampolgárai, ők összesen 37 884 vannak. Vallás alapján a román állampolgárok többségében ortodoxok, de találni köztük zsidókat, protestánsokat, katolikusokat és örményeket. Az osztrák–magyar állampolgárságú népesség vallási megoszlása: 10 966 görögkeleti, 927 zsidó, 18 541 katolikus, 7346 protestáns. Bukarest város 1899-es évkönyve részletesen tartalmazza a lakosság számát, utcáról utcára bemutatva a Kis Párizsban élők nemzetiségét és foglalkozását. Ebből körvonalazódik az idegen elem túlsúlya az értelmiségi pályákon. Például a közhivatalnokok esetében az összes 4307-ből 1678 román, 1696 zsidó, 517 osztrák–magyar, 132 birodalmi német. Hasonló az eset a fogorvosoknál, a mérnököknél, a kereskedőknél, orvosoknál stb. Az elmúlt századforduló idején az országban 1000 főre 79 idegen jutott, ami Romániát a második helyre vetette ebben a tekintetben (első helyen Svájc állt 115 idegennel, a harmadikon pedig Dánia 32-vel).

Különös és egyedi a helyzet Dobrudzsában. Az 1877–1878-as orosz–török háború után újra Romániához kerül e tartomány, amit az Oroszország által bekebelezett Dél-Besszarábiáért kap cserébe a már

hivatalosan is királyságnak elismert állam. A tartomány lakosságáról nincsenek adatok, 150–225 ezerre saccolja Boia. Véleménye szerint a túlsúlyban muzulmánok lakta területe, a Kadrilaternek nevezett, Bulgáriához csatolt részével képezhetett volna egy iszlám államot. A *Román enciklopédia* adatai szerint 1890-ben húsz nemzetiség élt a területen. Ezek lassan eltűntek, részben elköltöztek, főleg repatriáltak, részben a főleg Dél-Erdélyből ingyenes földosztás ígérétevel érkezett román telepesek bevándorlása miatt. 1899-ben a terület lakossága elérte a 267.808 főt, amiből becslések alapján a románok száma 120 ezer volt. 1912-ben a népesség elérte a 380.430-at, ebből 216 ezer román, 51 ezer bolgár, török valamivel 20 ezer fölött, tatár szintén és 10 ezer görög. 1880. március 19-én életbe lépett a Dobruzsza adminisztratív átszervezéséről szóló törvény, ami automatikusan állampolgárságot adott a területen élő összes volt török állampolgár számára. Ez a lépés a tartomány majdnem egész lakosát románná nyilvánította. A második balkáni háború során Románia bekebelezte Kadrilatert is. Ezáltal a románság Dobruzsában újra kisebbségbe került. Boia rámutat, hogy román részről bármilyen etnikai szempontú igény megalapozatlan a 7700 négyzetkilométeres területre vonatkozóan. A bolgár népszámlások szerint a századfordulón a 259 ezer lakosból 116 ezer bolgár, 105 ezer török, 11 ezer tatár és alig 6200 volt román. A második balkáni háború területnyerése után a román politikai elit rövid ideig le kellett mondjon az etnikai homogén állam illúziójáról.

Annak ellenére, hogy az idegenek hasznosak voltak az ország számára, az étranger mégis idegenszívú volt, ezért a román népet és földet két „szűrő” segítségével próbálták megvédeni. Egyrészt törvényekkel lehetetlenné tették vidéken ingatlan szerzését nem román állampolgár számára, másrészt az idegen állampolgárok vagy az állampolgárság nélküliek a befektetés szándékával érkezők kivételével igen nehezen kaphattak letelepedési engedélyt, esetleg állampolgárságot. Nem csoda, hogy Boia elhárítja a román politikai elitre vetődő antiszemitizmus vádját azzal, hogy a zsidók emancipálását csak azért az I. világháború után, Európában utolsónak iktatták törvénybe, mert a negatív megkülönböztetés vallástól függetlenül érvényesült minden

hontalannal szemben. Az 1864. augusztus 20-án megjelent és Cuza által aláírt törvény azonban kimondja, hogy „vidéken zsidóknak nem megengedett az ingatlan vásárlása”.

Ha magát a román állampolgárságú görögkeletieket vizsgáljuk, ők sem tűnnek nagyon egységesnek. Elég csak a nagybirtokos arisztokráciát egy kicsit görcső alá venni: a Rosetti és a Cantacuzino család görög, a Ghica albán, a Sturdza szintén balkáni. Boia Eminescut idézi, aki megjegyzi, hogy a liberális párt tagjai „vastagnyakú bolgárok és vékonyorrú görögök gyűjteménye”. A csúcsértelmiség sem kivétel, de idővel mindnyájan románnak vallják magukat. Elmondható tehát, hogy 1914 előtt a Regát egy vidéki tradicionális társadalomból, valamint egy városi, kozmopolita, főleg francia és német civilizációs befolyás alatt álló román értelmiség és a sokszínű idegenek alkotta világból tevődött össze. Nem csoda, hogy az egységesítés hívei ország-világ előtt kinyilatkozták, hogy egyetlen nemzet létezik, ez a román, és a még létező kisebbségeket az oktatáspolitikára révén homogenizálni kívánják. Ennek legnagyobb akadályát az idegen és a nem görögkeleti iskolák létében látták (1914-ben Bukarestben például 15 katolikus iskola működött, ahol összesen 3914 diák részesült oktatásban). Spiru Haret közoktatásügyi miniszter ezen iskolák működését akadályozó intézkedések révén valóságos Kulturkampft hirdetett a nem ortodox oktatási intézmények ellen.

A fejezet Erdély, Bukovina és Besszarábia háború előtti népszámlálási adatainak bemutatásával végződik. Erdély esetében a Magyar Szent Korona Országainak 1910 évi népszámlálása képezi forrását. Boia rámutat arra, hogy a Regáton kívüli térség nem „egyszerűen” román, hanem csak többségében román, mivel mindhárom provinciában a lakosságnak valamivel csak több mint felét alkotta a román elem.

(2) 1918 végén átalakult Európa térképe, megjelent Nagy-Románia. Az ország területe 137 ezer négyzetkilométerről 295 ezer négyzetkilométerre hízott. Népessége 7,2 millióról 18 millióra nőtt. Annak ellenére, hogy minden tíz lakosból három nem vallotta románnak magát, az 1923-ban elfogadott alkotmány „egységes nemzetállam-

ként” definiálja az országot. Mondhatni – állapítja meg Boia – a homogenitás hiánya sarkallta a politikai elitet ezen igencsak artikulált deklarációra. A szerző felhívja a figyelmet, hogy a román akadémia által is jóváhagyott legújabb történelemértelmezés szerint Nagy-Románia a románság által mindig is lakott területeknek az anyaországhoz való csatlakozása révén jött létre, ahol a mozaikszerűen megjelenő kisebbségek csak cseppet képeznek a román tengerben. Ebből kifolyólag minden fajta területi autonómia, regionalizmus megalapozatlan és káros. Pedig – állítja Boia – jól láthatóan az országban körvonalazódnak a regionális különbségek – az orosz Besszarábia, a bolgár Dél-Dobrudzsa (Kadrilater), na meg a Székelyföld –, melyeket a központosított hatalom egyszer és mindenkorra véglegesen leradírozna a térképről.

A jelenlegi hivatalos narratíva szerint a Nagy Háború utáni Románia kesztyűs kézzel bánt a kisebbségekkel – igaz, nem önszántából, hiszen 1919 végére a nagyhatalmaknak sikerült az utolsó vonakodó újonnan alakult közép-, illetve kelet-európai államot is kisebbségvédelmi szerződés aláírására rábírní. Ezáltal Romániát is kötelezték a kisebbségvédelmi szerződések elfogadására, amelyeket aztán hatálybalépésük után állandó nemzetközi garancia és nemzetközi ellenőrzés alá helyeztek. A szerző rámutat, hogy „naivság lenne azt hinni, hogy az egységes román állam sokat törődött volna a gazdaságilag jobb körülmények közt élő és kulturálisan is magasabb szintet elérő kisebbségek védelmével”. A nemzetiségek lassan felőrlődnek, elvesztik identitásukat, ahogy 1792 után történt Franciaországban, vagy pedig a politikailag korrekt szempontból kifogástalan finn demokráciában.

Nagy-Romániában az első népszámlálásra 1930-ban került sor. Ekkorra már a hontalanok is állampolgárságot szereztek: az 1918. december 30-án jóváhagyott kormányrendelet a Romániában született hontalanok számára megítéli az állampolgárságot. A népszámlálás adatai sokatmondóak: a 18 milliót meghaladó lakosságú állam igen kevésbé urbanizált (városlakók száma alig 3,6 millió), és annak ellenére, hogy a többség román etnikumú (71,9%), a kisebbségek helyenként elérik a 20–50 százalékot. Ez a helyzet elsősorban Dél-

Dobruzsában, ahol a románság továbbra is kisebbségben él (44 százalék). Erdélyben a „többség” 57 százalékos értéket ér el, de a városokban – Kolozsvár (35 százalék), Brassó (34 százalék), Temesvár (26 százalék) – kisebbségben maradnak. Erdélyt nem csak az etnikai, hanem a vallási sokféleség is jellemzi: a görögkeleti vallásúak részaránya alig haladja meg a 31 százalékot. Bukovinában a románok a lakosság 44 százalékát teszik ki. Igaz, 1918 előtt sem voltak túlsúlyban,² míg a románt anyanyelvként beszélők alig érik el a 41 százalékot. A tartomány központjának, Csernovcinak (Cernăuți) a népessége 112 ezer fő volt. Ebből 42 ezer zsidó, 30 ezer román, 16 ezer német, 11 ezer rutén.

Besszarábiában sem volt sokkal jobb a helyzet: a terület egészében abszolút többségben élő románok (56%) kisebbségben élnek Kisinyovban (114 ezer lakosból 48 ezer román, 41 ezer zsidó, 19,7% orosz), ahol az orosz nyelv még mindig túlreprezentált. A kisebbségben élő etnikumok kivétel nélkül igyekeztek kialakítani azokat az élettereket, azt a világot, megtartani azt a kultúrát, amelyben otthonosan mozogtak, hiszen a fölējük kiterjeszkedő új hatalom agresszív nyomást gyakorolt rájuk. Ezzel magyarázható, hogy sok helyen elutasították az állam nyelvét, és még 1930-ban is voltak olyan területek, ahol a lakosság nem értette meg azt. Hotin, Cetatea Albă, Csík és Udvarhely megyék álltak az élen ebben a „lemaradásban”.

Ha a nemzetállamokat egy nemzet képezi – mutat rá Boia – akkor a kisebbség a többségi nemzet részévé szokott válni, Romániában azonban az etnikai kisebbségek nem azonosultak sem az állammal, sem a románsággal. Nem is volt ilyen jellegű elvárás, és a hatalom is idegennek, mi több, megbízhatatlanoknak tekintette őket. A legfőbb fejfájást a „regátiak” számára azonban a kisebbségek gazdasági ereje képezte: egy 1938-as iparkamarai statisztika szerint az ipari és kereskedelmi vállalatok 31,1 százalékos részarányban zsidó, illetve további 20,3 százaléka más, nem román nemzetiségű tulajdonban voltak.

2 Marius Petraru, Anna Kaźmierczak: *Polacyna Bukowinie w latach 1775–1918: z dziejów osadnictwa polskiego* [A lengyel Bukovina 1775 és 1918 között: a lengyel települések történetéből]. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków: 2004. 222 o.

Ez a mutató területileg is igen megosztott volt: Erdélyben például a románság a vállalatok alig 30 százalékát birtokolta, Észak-Bukovinában 17 százalékát, míg a Körösök vidékén és Máramarosban 21 százalékát mondhatta magáénak.

A gazdasági észak–déli és nyugat–keleti irányú lejtő a kultúrában is tükröződött: a lakosság 57 százaléka írástudatlan volt. A legtöbb analfabétát Olténiában és Besszarábiában jegyezték, míg a legkevesebbet Erdélyben és a Partiumban. Egy képzeletbeli kultúrgeográfiai térkép az írástudók legmagasabb részarányát Brassó és Szeben megyékben ábrázolná.

Az opusban külön fejezet foglalkozik a romániai oktatással, hiszen az iskola képezi az egyik leghatékonyabb elnemzettelenítési és integrációs eszközt. A hatalom felismerte, hogy analfabétákkal nem lehet demonstrálni a kultúrfölényt. Ezért a két nem román nyelvű egyetemet – magyar Kolozsvárott és német Csernovciban – már 1919-ben románosították. A két világháború közötti 22 év során a felsőoktatás nyelve csakis a román volt, és ebben kizárólag román nemzetiségű oktatók vettek részt. A diákok természetesen nem csak a román etnikumúak közül kerülnek ki, ezért a harmincas években létszámstopot rendeltek el. Ennek megfelelően a kisebbségek sorából csak egy bizonyos számú diákot vesznek fel az egyetemekre. Főleg a lakosság 4 százalékát jelentő zsidó származásúak beiratkozását kívánták korlátozni. Mindezen intézkedések ellenére is a zsidó egyetemisták részaránya az 1933/1934-es tanévben 14 százalék volt a felsőoktatásban tanulók közt, míg az 1938/1939-es tanévben 8 százalékra csökkent. Habár törvénybe sosem foglalták a numerus clausust, a nagyobb egyetemi központokban (Kolozsvárt már 1922-től) korlátozták a nem keresztény diákok beiskoláztatását. A lakosság 7%-át kitevő magyarság a felsőoktatásban a két tanév során 3,5 százalékban, valamint 2,9 százalékban volt jelen.

Az egyetemektől eltérően az általános iskolák esetében az etnikai kisebbségek nyelvén több intézmény is működött. Boia a Csernovciban zajló oktatást hozza fel példaként, ahol a létező gimnáziumokat felosztották a nemzetiségiek között. A városban működött

román, német, zsidó, lengyel és rutén tannyelvű középiskola. Ezek a '30-as években lassan kétnyelvűvé váltak, majd elsovadtak, beolvadtak a többségi oktatási intézményekbe. Csak a gimnáziumok esetében beszélhetünk anyanyelvi oktatásról, ugyanis 1919. szeptemberében az összes állami elemi iskolában románul indult meg a képzés. A Kormányzótanács Közoktatásügyi Igazgatóságának alapvető koncepciója szerint az etnikai kisebbségek oktatására csakis a felekezeti iskolákban nyílhat mód. Ennek megfelelően a magyar nyelv jelentős mértékben kiszorult az állami iskolákból. A Kormányzótanács 15673/1919. számú rendeletével ugyanakkor hozzájárult ahhoz, hogy a nemzeti kisebbségek egyházai szükség szerint új iskolákat hozzanak létre. Az intézkedés eredményeként a magyar felekezeti iskolák száma rövid idő alatt jelentősen növekedett. A rendelet szerint azonban a Kormányzótanács által román eredetűnek minősített településeken az oktatás jogát kizárólag az államra bízta.

Az erdélyi magyarok és németek hajlandóak voltak saját iskoláikat anyagi áldozatok révén is támogatni és fenntartani, amit a hatalom az integrálódás elutasításaként értelmezett. Reakcióként rendeletet fogantatosítottak, mely szerint a kisebbségek a román tannyelvű iskolák kivételével csakis a saját anyanyelvű oktatási intézményeikben tanulhatnak. Ez a lépés elsősorban az elmagyarosodott erdélyi zsidók és a bihari és szatmári svábok ellen irányult.

Az egységesítő központosító politika és a vallási és etnikai kisebbségek iránti türelmetlenség a liberális kormányokat jellemezte. Ion C. Brătianu (1864–1927) negyedik mandátuma idején „szenzációs” körlevelet intéztek a besszarábiai iskolaigazgatóknak. Az oktatási miniszter által jegyzett 232/1923. számú dokumentum megtiltja a tanárok és tanítók számára, hogy az iskola területén oroszul beszéljenek. Kivételt csak a románul nem értő diákok szüleivel tehetnek. Erdélyben – a dokumentumok alapján – ellentétes jelenség figyelhető meg. Egy megyei tanfelügyelői ellenőrzés jegyzőkönyvében arra hívják fel a minisztérium figyelmét, hogy Udvarhely megyében a magyar tanítók elmagyarosító folyamatot generáltak a román nyelv oktatásban való mellőzése miatt. Ez az

elnemzettelenítés Székelyföldön és a nyugati határ mentén érhető tetten.³

1935-ben politikai sikertelenségnek, kudarcnak könyvelték el az eltelt másfél évtized alatt végbement erdélyi románság elmagyarosodását. A közoktatásügyi miniszter tanácskozást hívott össze ebben az ügyben, ahol – amennyiben magyarországi románok hajlandóak lennének a határ romániai oldalára telepedni – a lakosságcsere kérdését is felvetette, majd további intézkedések fogantatására utasítja a megyei tanfelügyelőségeket: iskolák és templomok építésére, valamint román vállalkozók és kereskedők Székelyföldre való telepítésére. Természetesen Erdélyben a magyarok jelenléte képezte az egységes nemzet kialakításának akadályát. Ez az ellenségkép érhető tetten Besszarábiában az oroszok, míg Dél-Dobrudzsában a bolgárok esetében. Erdélyben a németek, míg Dél-Dobrudzsában a törökök inkább szimpátiát váltottak ki, velük szemben sokkal elnézőbb volt a hatalom. Számukra valamilyen ellensúlyozó szerepet szánt Bukarest.

A hatalom szemében azonban a zsidóság képezte a legnagyobb szálkát a gazdaságban betöltött szerepe és a nyomtatott sajtó feletti uralma miatt. A jobboldali kormányok antiszemitizmusát a zsidó értelmiségnek a politikai palettán történő balra tolódása is táplálta.

A „kisebbségi” sorsot a bekebelezett tartományok nem balkanizálódott román értelmisége sem kerülte el. A Romániával való egyesülésért küzdő erdélyi és besszarábiai politikai elit hiába reménykedett autonómiában vagy valamilyen önkormányzatiságban. Az Averescu-kormány 1920-ban feloszlatta az Erdélyben működő Kormányzótanácsot. Ennél rosszabbul járt a Besszarábia Romániával való egyesülését kimondó Országtanács, mely 1918 novemberében elkövetett egyetlen történelmi tette után szintén a felszámolás sorsára jutott. 1923-ban a Nemzeti Liberális Párt által betervezett alkotmány szentesítette az egységes nemzetállam létét. 1924-ben besszarábiai román politikuskok memorandumot intéztek a királyhoz „a tartomány két-

3 1925. december 12. M.O. 283. számú törvény 39. cikke elrendelte, hogy bármilyen nyelvű és fokú magániskolában kötelező a román nyelvnek, Románia történelmének és földrajzának román nyelven történő oktatása. Ezeket a tárgyakat csak a román nyelvet ismerő és képesített tanárok oktathatták.

ségsbeesett helyzetéről”, amit liberális politikusok okoztak. 1938-ban hasonló jellegű petíciót fogalmazott meg 50 erdélyi parasztpárti politikus,⁴ melyben szintén a liberális hatalom gazdaságra kiható kártékony politikáját és az „elkövetett igazságtalanságokat” leplezték le. A tiltakozás végül az uralkodó elutasító magatartása miatt kudarcot vallott.

A harmincas évek végére a központi hatalom megérti, hogy a teljes asszimiláció nem valósítható meg, ezért kétoldalú egyezményekben gondolkodtak, melyek révén lakosságcserevel megoldható lenne a homogenizálás. 1936. szeptember 4-én Törökországgal kötöttek konvenciót, aminek következtében 70 ezer muzulmán hagyta el Dél-Dobrudzsát. A német–szovjet megnemtámadási szerződés (Molotov–Ribbentrop-paktum) következtében a Szovjetunióhoz került Besszarábiából 93 ezer, Észak-Bukovinából 44 ezer német repatriált. Az 1940. október 22-én a Harmadik Birodalom és Románia között aláírt egyezmény alapján Dél-Bukovinát 55 ezer, míg a Bulgáriának átadott Dél-Dobrudzsát 14,4 ezer német hagyta el. Ugyanakkor lakosságcsere zajlott le a két Dobrudzsa között is. 1940 őszére Dobrudzsa 90%-ban elrománosodott.

Észak-Erdély Magyarországhoz való visszatérte újabb csapás a román állam számára. Román források szerint az észak-erdélyi lakosság továbbra is román többségű (50,2 százalék), míg a magyarok 37,1 százalékban, a zsidók 5,7 százalékban, a németek 2,8 százalékban vannak jelen.

A „kifli alakú” Romániában 1941-ben végeztek népszámlálást. A 13,5 milliós lakosság többségét a románok képezték (87,4 százalék). A kisebbségek közül a németeket (4 százalék) és a magyarokat (3 százalék) jegyzik. A feltehetően 302 ezret kitevő zsidóságot a „többi nemzetiségek” rubrikába sorolták. Az Antonescu-kormány nyíltan felvállalta az etnikai tisztogatást: a Transznisztriában létesített táborokban minimum 120, maximum 270 ezer kitelepített zsidó lelte halálát. Helyükbe Olténiából szándékoztak telepéseket hozni.

4 1926-ban az Erdélyben, a Monarchia idején működő Román Nemzeti Párt és az ó-romániai Parasztpárt egyesüléséből alakult. Miután a Nemzeti Párt elérte célját, a Romániával való egyesülést, e fúzió által országos politikai szereplőként kívánt előlépni.

Ez a terv azonban nem valósult meg. Kivételt képez az a pár száz dél-dobrudzsai román család, akik Bukovinában és Besszarábiában leltek új otthonra.

A háború alatt és után Erdély 150 ezer németet veszített. Közülük 70 ezer a Wehrmacht és a Waffen SS soraiban harcolt, a többieket kitelepítették. A román narratívák szerint Észak-Erdély visszacsatolása az igazság helyreállítását jelenti. Boia azonban rámutat – ilyet román történész még nem írt le – arra, hogy Magyarországnak is jogos igénye lett volna e területre, de a demográfiai adatok végül Bukarestet igazolták. Véleménye szerint a romániai választások kimenetele – a Petru Groza-kormány megalakulása – képezte a fő érvet, hogy a Szovjetunió végül Romániának szánta Észak-Erdélyt.

(3) A népi demokrácia első népszámlálására 1948. január 25-én került sor, mely Nagy-Romániához viszonyítva egy lakosságában és területében megfogható, de sokkal egységesebb ország képét mutatta. Az utolsó népszámláláshoz képest nem jegyezték a nemzetiséget, hanem a beszélt nyelvet. Az ország teljes népessége elérte 15,8 milliót, ebből 13,5 millió román anyanyelvű, 1,44 millió magyar és 343 ezer német. A jiddisül beszélők száma 138 ezer volt (a Zsidó Világkongresszus 1947-es adatai szerint a romániai zsidóság ténylegesen 428 ezer lelket számlált). A népszámlálást szervezők és levezetők célja egyértelműnek tűnt: az etnikai heterogenitást minél jobban elleplezni, és – ahogy a többi kelet-európai „demokráciában” – a népek hamis diadalát hirdetni.

A kommunizmus mindent a feje tetejére állított: a kor szimbolikája szerint az internacionalizmus jegyében a román Gheorghe Gheorghiu-Dej, a zsidó Ana Pauker és a magyar Vasile Luca (Luka László) triumvirátusa vezette az országot. Megjegyzendő, az 1944-ben meglehetősen ismeretlen és kis taglétszámú kommunista párt tagsága és vezetése zömmel zsidókból és magyarokból állt. Az etnikai kisebbségek felülreprezentáltsága a pártban elsősorban a román nacionalizmus elitéléseként értelmezhető. Szovjet nyomásra a hatalom gesztusokat kénytelen tenni a legnagyobb kisebbségnek, a magyaroknak: 1945-ben Kolozsvárt létrehozzák a tiszavirág életű Bo-

lyai Tudományegyetemet, majd 1952-ben szovjet mintára a Magyar Autonóm Tartományt, ahol a románok aránya 27,6 százalék volt. Az egyetemet 1959-ben beolvasztják a román Babeş egyetembe. A tartományt 1960-ban etnikailag „felhívítják”: délkeleti részét (Háromszéket) Brassóhoz csatolják, cserében a románlakta Marosludasi járással kompenzálják, 1968-ban, az új területi-adminisztrációs átrendeződés során pedig megszűnik. Gheorghiu-Dej legnagyobb sikere a szovjet csapatok 1958-ban történő kivonultatása volt az ország területéről. Ez a mozzanat a párt életében is jól artikulálható változást okozott: a vezető tisztségekből kiszorulnak az „idegenek”, és lassan saját, „autochton” kommunisták kerülnek kulcspozícióba. A párt nevének megváltoztatása munkáspártból kommunistává is radikális irányváltást sugallt.

Nicolae Ceauşescu hatalomra jutásával az internacionalizmust a nemzeti kommunizmus váltja fel. Gyökeresen megváltozik a történelemszemlélet: míg 1945 után az ország történelmének megírására Mihail Roller, zsidó származású, a marxista államideológiát propagáló „áltörténész” kapott felkérést, addig az „aranykorban”⁵ a hivatalos narratíva a román nacionalizmus és idegengyűlölet gyökereihez tér vissza. Ezáltal megnyílt az út a „tisza” román történetírás offenzívája előtt. Ismét belendülni kezdett a nemzeti szimbólumok „újra felfedezése”, az új, bűvös jelszó az „egység” lett. A románok nem több szabadságot kaptak a fordulatért cserébe, hiszen ez túl veszélyes lett volna – mutat rá Boia –, hanem dicső múltat és magasztos jövőt.

Paradox módon, az internacionalizmust hirdető kommunizmus sokkal hatékonyabban számolta fel az etnikai kisebbségeket, mint a két világháború közötti polgári hatalom. A párt nem csak az anyagiak birtoklása révén akarta uralni a társadalmat és az emberek mindennapjait, hanem a szellemet is uralma alá kívánta hajtani. Ennek egyik eszközét az egységesített állami oktatás jelentette. Megszűntek az egyházi fenntartású iskolák, mi több, törvényen kívül helyezték a görög katolikus egyházat. Fél évszázadig az uniformizálás jegyében telt az emberek élete: egyforma életkörülmények, a nélkülözés jellemezte kisebbségiek és többségiek életét, és ha a nemzetiségiek nem

5 A Nicolae Ceauşescu nevét jelző korszak hivatalos, propagandisztikus elnevezése.

is szimpatizáltak a románsággal, kénytelenek voltak „románul” élni. A defenzívába szorult kisebbségi közösségeket két folyamat erodálta: egyrészt az iparosítást követő urbanizáció, másrészt az emigrálás. A megalomán iparosítási terv egy hagyományosan agrárgazdaságú országot két évtized alatt fejlett ipari állammá kívánt alakítani. Ennek egyik következménye az a Moldovából és Olténiából kiinduló migrációs hullám, amely előtötte Erdélyt, Partiumot és a Bánságot. A betelepült „újvárosiak” többségbe kerültek az addig a kisebbségi jegyeket magukon viselő, egykori polgárosodó városokban. Lássunk néhány adatot: 1966-ban Bihar megye városaiban 100,5 ezer román és 87,7 ezer magyar lakott. 1992-re a románok száma 196 ezerre, míg a magyaroké 107,8 ezerre nőtt. Kolozs megye esetében negyed évszázad alatt a románok száma 202 ezerről 355 ezerre emelkedett, míg a magyaroké 106 ezerről 100 ezerre csökkent.

Az emigráció valaha a Román Szocialista Köztársaság állampolgárainak egyetlen reménye volt: megszabadulni végleg ettől a pokoltól, hátat fordítani, elfelejteni és soha vissza nem térni. Nem is csoda, hogy vasfüggönyt vontak a „népi demokráciák” köré, mert nyitott határok mellett üresen maradtak volna. Elsőnek az alijázó zsidók hagyták el Romániát: 1948-ban 25 ezren hagyták el az országot, 1949-ben 23 ezren, 1950-ben 46 ezren, 1951-ben 39 ezren. 1953-ban lezárultak a határok, hogy majd 1958-ban újra meginduljon az emigrálás. Évente mintegy 10 ezer zsidó hagyta el Romániát, 1966-ban a lakosság 0,2 százalékát jelentette (42,9 ezer lelket számlált), majd az 1977-es népszámlálás már csak 24 ezret jegyzett, vagyis a lakosság 0,1 százalékát. 1992-ben 8955 lelket számlált a zsidó közösség, ami egyben egy történet végét is jelentette. Ami a németeket illeti, a háború után kisebbségbe kerülnek a szász vagy sváb alapítású városokban (1956-ban Nagyszebenben 24,5 ezret regisztráltak, Temesváron 24,3 ezret). 1966-ban számuk majdnem 400 ezer lelket számlál. 1978-ban a Német Szövetségig Köztársaság kétoldalú egyezményt írt alá Romániával, mely szerint gazdasági támogatás fejében, pontosabban fejpénzért a német közösség tagjai szabadon távozhatnak az országból. Évente 10-12 ezer német emigrált a Szövetségi Köztársaságba. Az 1992-es népszámlálás adatai 119 ezer németet vett

nyilvántartásba, számuk az ezredforduló után is egyre csökkenő tendenciát mutat.

Az aranykor vége felé az „emigrációs kedv” a magyarságot is elérte. A mindennapi élet kilátástalansága, valamint a Budapest és Bukarest között Erdély ügyében kialakuló feszültségek (lásd: falurombolás) jelentették a menekülés fő okait. A magyarság egyre idegenebbnek érezte magát a hatvanas évektől kezdve, ami kezdetben a hivatalos úton zajló – családegyesítés, repatriálás címen – emigrálást gerjesztett. 1987-ben 2087 magyar nemzetiségű személy hagyta el Romániát, 1988-ban 17 818, míg 1989-ben 26 605. A diktatúra bukása nem állította meg az elvándorlást, mi több, a marosvásárhelyi véres események sokakat menekülésre készítettek. 1990-ben regisztrálták a legtöbb kitelepedési kérvényt. Ebben az évben összesen 29 ezren telepedtek át Magyarországra. Az elmúlt másfél évtizedben a magyarság körében valamivel csökkent a kivándorlási kedv, évente 10 ezren hagyják el Romániát. Abszolút értékben a számsorok így is elkészerítőek: majdnem húsz év alatt 180 ezer magyar nemzetiségű román állampolgár emigrált.

Boia megemlíti, hogy a teljes abortusztilalmat kimondó, 1966-ban megjelenő 700-as rendelet életbelépése a többségi lakosság népességnövekedéséhez képest a magyarság esetében nem okozott számbeli növekedést. A hetvenes években a magyarság körében stagnálást, majd csökkenést mutat a statisztika. Az abszolút számok is ezt a folyamatot tükrözik: 1977-ben 1 670 588 magyar élt az országban, 1982-ben pedig 1 624 959. A 2002-es népszámlálás már csak 1 431 807 magyar személyt jegyzett. Míg 1956-ban a magyarság a lakosság 10 százalékát jelentette, részaránya 2002-re 6,6 százalékra esett vissza.

Ha etnikailag a kommunista diktatúra nem is románosította el teljesen az országot, a románok kulturális szempontú elrománosítása éppenséggel sikerrel járt. A tizenkilencedik századtól a román értelmiség kitüntetett figyelmet fordított a nyugati kultúra befogadására, igen receptív és nyitott volt francia és német civilizációs hatások iránt. Ez a folyamat a vasfüggöny leengedésével megszűnt. Maradt a szovjet kultúra, amittől rövid időn belül elhatárolódott, majd kö-

vetkeztek a befelé fordulás évtizedei. Albánia kivételével egyetlen európai ország sem szigetelődött el ilyen mértékben, mint Románia. Generációk csakis a vad nemzeti kommunizmus szellemében nőttek fel, történelmi szemléletüket pedig a hamis propaganda alakította. Ennek megfelelően a románság mindig az igazság erkölcsi piedesztálján állt, és mindig a „többiek”, vagyis a jöttmentek okozták az „igazságtalanságot”. Az „időtlen idők óta” megrajzolt határokon belül, vagyis a román földön a nemzeti egységet áhító nép mindig támogatta és szolidáris volt vezetőivel (az aranykorban természetesen a Conducator tölti be ezt a szerepet). Ez az „ideológiailag kifordított” narratíva – mint a lakosság által egyetlen megismert diskurzus – az állandó sulykolása miatt elfogadottá vált, táptalajra talált a románság lelkületében. Ebből a premisszából kiindulva következett a „külföld” megbélyegzése, a „zavaros”, kapitalista világé, mely megmetyeljezi a szocialista állampolgár esztét és lelkét. Ezen munkálkodnak a „külföldi ügynökségek”. Végző céljuk a szocializmus megbuktatása és a nemzeti egység aláaknázása. A nemzeti kommunista ideológia Románia teljes elszigetelődését, az egykori kozmopolita – nyugati oktatásban részesült, zömmel frankofon – elit eltűnését, és egy „hazai”, társadalmilag a mélyről érkező, többszörös hátránnyal induló új elit létrejöttét okozta. Ezzel magyarázható a rendszerváltás utáni „eredeti demokrácia” megvalósítása, a nehéz idomulás az európaivá válás „rögös útján”, az autochton nacionalizmus fennmaradása, valamint a kulturális alkalmazkodás képtelensége.

Ha a XXI. század Romániáját vesszük górcső alá, arra a következtetésre juthatunk, hogy az ország valóban „nagyon” románná vált. Ezt a kegyetlen tényt az adatsorok is bizonyítják. A 2011-es népszámlálás hanyatló számú lakosságot jegyez, mely alig haladja meg a 20 milliót. (22 millió volt 1992-ben, illetve 21 millió 2002-ben). A románság 88,9 százalékot tesz ki az összlakosságból, tehát tényleg túlsúlyba került. A magyarok száma 1,22 millióra csökkent (6,5 százalék), míg németnek 36 ezren vallották magukat. Az egykoron „kis Párizsnak” nevezett kozmopolita főváros népessége 97,3 százalékban szintén román. Kolozsvár, az egykori magyar központ 1974-ben a Napoca utónevet is megkapta, és a 2002-es adatok szerint

románabb lett, mint egy évszázaddal ezelőtt Bukarest. A magyarság részaránya 19 százalékra csökkent. Az egykori nemzetiségek szempontjából színes tapétára emlékeztető Dobruzsza 90%-os többségben vált románá. Az ország 41 megyéjéből 39-ben többségben élnek a románok, kivétel Hargita és Kovászna, ahol a magyarok részaránya 85,2 százalék, illetve 73,8 százalék. Maros megyében, mely a Székelyföld harmadik megyéjét képezte, a magyarság részaránya 38,1 százalékra csökkent. A magyarság gyakran a többség nemtetszését váltja ki jogai következetes képviselésében (például nyelvhasználat), illetve az ország egységét hirdető alkotmánnyal ellentétes székelyföldi autonómia megvalósításának igényével.

A magyarokon kívül egyetlen nagyobb létszámú kisebbség él, a cigányok. Tényleges számuk 2 millió lehet, míg a magukat románoknak vallók száma 621 ezer volt a 2011-es népszámlálás alkalmával. A románságot irritálja újabb elnevezésük, ugyanis a roma összetéveszthető a románnal, és a nyugatra távozott kisebbség „különleges” viselkedése miatt ártnak az ország hírnevének ségyent hozva a többségre. A többi etnikai kisebbség számbelileg teljesen jelentéktelen. Függetlenül létszámuktól a parlament alsóházában egy-egy képviselővel rendelkeznek, még akkor is, ha az illető közösség már csak fikció.

Ami a jelenlegi népességmozgást jelenti, az imigráció létező jelenség. Kis számban kínaiak, arabok, törökök telepednek/telepedtek meg az országban. Jelenlétük a statisztikai adatokat nem befolyásolja. A jelenlegi Románia még nem eléggé vonzó a külföldiek számára. Ennél sokkal aggasztóbb az emigrációs kedv; míg egy-másfél évszázaddal ezelőtt a fiatal állam vonzotta a letelepedni vágyókat, mára kibocsátó országgá vált.

Románia nem csak etnikailag, hanem felekezetiileg is sikert ért el az elrománosítás folyamatában: 2011-ben a lakosság 86,5 százaléka vallotta magát görögkeletinek az 1930-ban regisztrált 72,6 százalékos aránnyal szemben. A különböző provinciák lakossága közötti eltérés is csökkent, gyakorlatilag megvalósult a homogén nemzeté válás, és az alkotmányban szereplő egység már nem csak egyszerű politikai szlogen, hanem tény.

Az egységes nemzetállam megvalósításának körülményei közt is gyakran felvetődik a magyar veszély. Tényleg, elragadhatják a magyarok Erdélyt? – teszi fel a kérdést Boia. A válasz egyértelműen nem. A románság végleg megnyerte az Erdélyért zajló küzdelmet. A statisztikai adatsorok könyörtelenül igazolják ezt. A románság nem a történelmi jogra, kontinuitásra hivatkozva, nem érvekkel, hanem demográfiai eszközökkel nyerte meg az Erdélyért zajló küzdelmet: 1918-ban a magyarok a tartomány lakosságának harmadát, a románok felét tették ki, jelenleg a magyarok 20 százaléka alá szorultak, a románság részaránya pedig 75 százalékos. E számok visszafordíthatatlan és végleges jelenségről árulkodnak. Egyetlen kérdés maradt nyitva: Székelyföld autonómiája. A hatalom hallani sem akar semmilyen autonómiáról, főleg nem etnikai jellegű önállóságról, és nem Erdélyben. Egy esetleges autonómia elfogadása előbb-utóbb a két megye az országból történő kiszakadását váltaná ki. Ezért a román állam továbbra is megvonja a jogot a magyarság nemzeti szimbólumainak használatától, s a nyilvános anyanyelvhasználat útjába is folyamatosan akadályokat gördít. Ez az „erdélyi pszichózis” egyelőre az erős központosítás megszüntetését célzó adminisztratív reformok halasztását szolgálja – véli a szerző.

A másik nagy kérdés Besszarábia jövője. Mennyire román vagy moldován, vagy szláv? Ha Románia az Erdélyért zajló küzdelmet megnyerte, Besszarábiát még távolról sem mondhatja a magáénak. A romániai románság számára mi sem egyszerűbb ebben a kérdésben: a Prut és a Dnyeszter között élők románoknak minősülnek, hiszen románul beszélnek, és magától értetődően csatlakozniuk kellene az anyaországhoz. A helyzet azonban bonyolultabb: létezik a moldován tudat, mely nem azonosul a románnal. Ha a nemzet jellemző jegyei a lélektani sajátosságok, a hagyományok értékelése, a nemzeti értékeihez való makacs ragaszkodás, továbbá a törekvés, hogy fejlesszék és gyarapítsák azokat, elmondható, hogy a moldovánok különböznek a románoktól. Hasonló a helyzet az osztrákokkal, akik németül beszélnek, de a némettől eltérő, osztrák nemzetet alkotják, mely eltérő körülmények között alakult ki.

A román érvelés szerint Besszarábia 1812-ig Moldva fejedelemség része volt. Tény azonban, hogy a provinciában élők erős eloroszosítást szenvedtek, és a térség románul beszélő népessége kimaradt a román nemzet létrejöttének folyamatából. Az erdélyi románoktól eltérően, a cári Oroszország hermetikusan lezárt határai nem tették lehetővé számukra, hogy kapcsolatot tartsanak az anyanyelvtől, ezért később érte őket az öntudatosodás.

Moldva Köztársaságban jelenleg a moldovánok képezik a lakosság 70 százalékát, a „többiek” a maradék 30 százalékot. Ennek ellenére nem csak a szláv és török anyanyelvűek utasítják el az egyesülés lehetőségét, hanem a moldovánok jelentős része is. Az egyesülés inkább a romániai többség óhajaként fogalmazódik meg, és úgy tűnik, hogy a moldován nemzet a romántól eltérő úton halad, de a jövő kiszámíthatatlan – állapítja meg a szerző.

Végül egy harmadik évezred történet: a Iohannis-jelenség. A nagyon románná vált Románia 2014-ben egy német nemzetiségű politikust választott be az államfői székbe. A megmaradó 36 ezerből egyet, Nagyszeben polgármesterét. A politikai elemzők szerint a szavazás protesztzavazásként értékelhető. Az „autochton politikusok” korrupciója miatt a politikai rendszer „perifériája” felől érkező futott be győztesként. A „másként” viselkedő, kínosan keveset beszélő és csakis a mondanivalójára koncentráló, egy „órák nélküli országban” a pontosságot kedvelő politikus talán elmozdíthatja a „túlrománá” lett országot az európaiság irányába. Ahogy 1992-ben és 1996-ban is, a 2014-es elnökválasztások során újra kirajzolódott az a Kárpátok vonulatát követő civilizációs törésvonal, ami elválasztotta az Osztrák–Magyar Monarchiát Ó-Romániától, vagyis a Balkánt Közép-Európától. Az első forduló után a szociáldemokrata Victor Ponta megnyerte a Regátot, míg Iohannis Erdélyben győzedelmeskedett. A második fordulóban aratott győzelmet kizárólagosan Erdélynek és a fővárosnak köszönhette. Lehet-e egy nem román, sőt még protestáns is a románok első embere? A válasz egyértelmű: igen. Mindez annak jele, hogy a románság előbb-utóbb kilép az európai szintérre és kiszabadul az évtizedes elszigeteltségtől. Meg kell azonban jegyezni, hogy Iohannis nem akármilyen kisebbségi: német. A románok bizto-

san nem választottak volna egy magyar elnököt. Egy muzulmán vagy egy zsidó szintén elutasításra talált volna, de egy német sokkal több megbízhatóságot sugall és tiszteletet vált ki. Nem mintha szeretnék a németeket, de létezik egy fontos precedens: a Hohenzollern-ház, amihez hozzáadható a mai Németország tekintélye. Egy 2015-ben nyilvánosságra hozott felmérés szerint a romániai lakosság körében Németország élvezi a legnagyobb megbecsülést, míg a valaha mintának tartott Franciaország a hatodik. A ranglistán utolsó helyet foglalja el Oroszország, az utolsó előtti pedig Magyarország.

A Iohannis-jelenség lehet az előszele egy újfajta Románia létrejöttének. Nem kell benne a megváltót látni, de megválasztása egy jel lehet, hiszen a kommunizmus bukása után született generációk, a külföldön munkát vállalók, a világot látottak számára már létezik összehasonlítási alap, és talán ők képezték az elnökválasztás eredményét megfordító kritikus tömeget. Ők lehetnek azok, akik egy rendezettebb, hatékonyabb és korrektebb Romániát valósíthatnának meg. A siker nem biztos, de reményteljes kísérlet...

Lucian Boia: *Cum s-a românizat România* [Hogyan románosodott el Románia]. Editura Humanitas, București, 2015. 137 o. ISBN 978-973-50-4832-7

Géczy Róbert